

Under medeltiden
användes fortfarande
benämningarna
Nordanskog och
Sunnanskog för landet
norr och söder om
de djupa skogarna
mellan Vänern och
Östersjön.

Skogarna skiljde innan Sverige blev Sverige

Ännu på 1100-talet bestod Sverige av ett antal landskap som vart och ett hade sin egen lag och sin egen kung. De hade vuxit fram under lång tid på bördiga slättbygder och var isolerade från varandra av stora skogar. Men sedan landskapen kristnats försvagades de gamla strukturerna. Istället växte det fram en gemensam kungamakt med överhöghet i hela det väldiga område som höll på att bli Sverige.

NÄR SVERIGE BLEV EN NATION innebar det slutet på en lång period där det varit geografien som bestämt hur människorna skulle organisera sina samhällen. Man hade slagit sig ner där förutsättningarna för odling var som mest gynnsamma och med tiden utvecklat strukturer med stormän, småkungar och lagar som styrde livet i landskapen. De stora skogarna utgjorde effektiva hinder för att några närmare kontakter mellan de olika landskapen skulle kunna uppstå.

Vid medeltidens början bestod det som höll på att bli Sverige av Nordanskog och Sunnanskog, ofta också kallade Ovenskog och Nedanskog. Nordanskog bestod av de tre folklanden Tiundaland, Attundaland och Fjärdundaland som senare blev till Uppland samt Västmanland, Närke och delar av Värmland. Sunnanskog bestod av Östergötland och Västergötland som vuxit fram på de goda jordarna öster och väster om Vättern.

Vi känner idag de här båda landsdelarna bättre som Svealand och Götaland, vars namn betingas av de båda folkslag som en gång slagit sig ner där: Svear och Götar. Den tidiga historien om dem är dock långt ifrån tydlig. Genom åren har det framförts olika hypoteser om var de kom ifrån. Eftersom det inte finns några skriftliga källor från den tiden handlar det uteslutande om senare nedteckningar av muntligt traderade sagor och berättelser.

Mellan Svealand och Götaland utgjorde den stora skog som sträckte sig från Östersjön tvärs över landet till Vänern en naturlig gräns i form av dagens Kolmården, Tylöskogen och Tiveden. Norr om Svealand fanns Ödmården, en sägenomspunnen och vidsträckt skog som täckte stora delar av dagens Hälsingland och östra Dalarna.

AV LARS KLINGSTRÖM

Illustrationen är hämtad ur den så kallade Maciejowski-bibeln, en polsk handskrift från 1200-talet.

Magnus Erikssons landslag från cirka 1350 ersatte de tidigare landskapslagarna och gjorde Sverige till ett rike.

Fara med gisslan innebar att kungen under eriksgatan alltid åtföljdes av representanter för det landskap han just ridit igenom. Detta för att både garantera för hans säkerhet och vidimera att han var den rätte kungen.

På 1200-talet började också området söder om Östergötland och Västergötland att införlivas i den gryende nationen Sverige. Där fanns då sedan gammalt ett antal bygder och "små land" som inte hade mycket gemensamt med varandra. De var alla täckta av en näst intill sammanhängande skog som sträckte sig ända ner till Danernas rike – det vill säga de öppna bygderna i Halland, Skåne och Blekinge.

I väster utgjorde de vidsträckta skogarna i södra Västergötland och det närmast helt skogtäckta Dalsland en svårforcerad gräns gentemot det norska lagmansdömet Viken – dagens Bohuslän.

SÅ HADE DET SETT UT SEDAN URMINNES TIDER. Men med kristendomens ankomst till Norden kom en ny kraft in i samhällsbildningen. Kloster etablerades och kyrkor byggdes som bröt småkungarnas makt och deras roll för den lokala kulturen. Mälardalen utvecklades samtidigt till ett både kyrkligt och politiskt centrum. Magnus Eriksson avskaffade landskapslagarna och ersatte dem på 1350-talet med en enda lag som gällde för hela riket. Det var från Uppsala som de nyvalda kungarna utgick när de begav sig ut på sina eriksgator för att manifestera sin roll. Den första dokumenterade eriksgatan företogs av Magnus Eriksson 1335, alltså innan lagen blev stadfäst, men traditionen är sannolikt äldre. Under eriksgatan skulle kungen ta emot landskapens erkännande, svära folket frid och lova att tillämpa lagen rättvist.

I den nya landslagen beskrivs färdvägen utförligt:

"Nu skall konungen rida sin eriksgata, och landens män skola följa honom och giva honom gisslan, så att han är trygg och säker. Och konungen skall i varje land och lagsaga lova, att hålla alla sina eder till dem, som han svor i Uppsala, då han först togs till konung.

Nu skall han rida medsols genom sitt land. Då skola de som bo i Upplands lagsaga följa honom genom sin lagsaga till Strängnäs. Där skola södermännen taga emot och möta honom med lejd och gisslan och följa honom till Svintuna [vid Bråviken]. Där skola östgötarna möta honom med sin gisslan och följa honom genom sitt land till mitt på skogen Holaved. Där skola smålänningarna möta honom och följa honom till Junabäck. Där skola västgötarna möta honom med lejd och gisslan och följa honom till Romundeboda [norr Tiveden]. Där

skola närkingarna möta honom och följa honom genom sitt land till Uppbåga bro [Fellingsbro]. Där skola västmännen möta honom med lejd och frid och följa honom till Östens bro [utanför Enköping]. Där skola upplänningarna möta honom och följa honom åter till Uppsala.

På det här sättet genomförde alla nyvalda kungar sina eriksgator, ända till dess Gustav Vasa år 1544 hade gjort Sverige till ett arvrike. Ändock blev hans son, Karl IX, den siste monarken som år 1609 genomförde en eriksgata av medeltida snitt. Men förmodligen mera symboliskt, han hade då varit riksföreståndare sedan 1599 och kung sedan 1604. När han red sin eriksgata hade han bara två år kvar i livet.

Begreppet "eriksgata" lever fortfarande kvar men är idag något helt annat än det ursprungliga. Det används idag i samband med en ny monarks första officiella besök i Sveriges län.

Kungavalen avgjordes vid Mora sten, strax söder om Uppsala. Det var härifrån som eriksgatorna utgick.

Illustration ur Olaus Magnus Historia om de nordiska folken från 1555.

Eriksgatorna företogs alltid medsols genom landet. På medeltiden fanns inga vägar farbara med vagn varför de alltid genomfördes till häst.